

Garnaalvissers te paard - II

De laatste garnaalvissers te paard uit Koksijde

Bij een initiatief

Toen David Danneel in 1968 zijn paard moest verkopen om als pensioengerechtigde in aanmerking te kunnen worden genomen, werd een definitief eindpunt geplaatst achter het paardevissersbedrijf te Koksijde.

In 1969 besloten wij dan ook in samenwerking met het Feestkomitee van Koksijde-Dorp, een fotodokumentatie samen te brengen, gewijd aan de laatste garnaalvissers te paard uit Koksijde.

Lucien Vandenberghe en ondergetekende trokken op speurtocht om de foto's van de garnaalkruiers bij de naastbestaanden te gaan opzoeken.

Dhr. Georges Calcoen, voorzitter van het Feestkomitee van Koksijde-Dorp (tijdens wereldoorlog II een bekende gelegenheds-paardevisser), ambtenaar bij de burgerlijke stand te Koksijde, stond in voor het verstrekken van de juiste gegevens inzake geboorte- en desgevallend overlijdensdata.

Dhr. Bernard Lust, hoofd van de Vereniging Voor Vreemdelingenverkeer te Koksijde, nam de kosten van het drukken van het gedachtenisprentje voor rekening van zijn dienst, na ruggespraak met dhr. Burgemeester Jacques Van Buggenhout.

Het gedachtenisprentje aldus samengesteld kon in juli 1969 uitgegeven worden. Tijdens de Zeewijding van voornoemd jaar werd daarenboven nog een huldewagen ingeschakeld met de vergrootte foto's van de laatste Koksijdse garnaalvissers te paard.

Wij danken voornoemde personen voor het bereidwillig in bruikleen geven der clichés, naast dhr. Edgard Bogaert, sekretaris van het Feestkomitee St.-Idesbald, voor het bekostigen van het cliché betreffende „Dove Pietje Hiele”, de laatste paardevisser uit St.-Idesbald.

* * *

De Paardekruiers in het verleden

Naar Yves Ro, vond het kruien te Koksijde zijn weerga bij Hoek van Holland, Scheveningen en Katwijk evenals in Holstein bij de monding van de Elbe¹

Prof. P. De Keyser, die een grondige studie wijdde aan het onderwerp², schreef o.m. : „We weten niet hoe oud het vissen te paard is. Dokumenten ontbreken zo goed als geheel.”

Hij bracht enkele kanttekeningen naar voor, o.m. gezant in *De Walschersche Arkada* van Matth. Gargon (1717), opgenomen in een opstel *Smelt-steken*³ van Dr. P. J. Meertens :

„Nauwelijks waren zij om de hoek van de schans of zagen het strand vol van mensen en vermaak. Sommigen krooden garnaat, anderen sleepten de netten met paard en mannen door zee.”

Na erop gewezen te hebben dat men op Walcheren in de XVIIIe eeuw en hoogstwaarschijnlijk reeds in de XVIIe eeuw de visserij te paard kende, besluit prof. De Keyser : „Naar mensengeheugenis zou het vissen te paard te Oostduinkerke niet ouder zijn dan ca. 1840. Kleine boeren voerden het in als nevenbedrijf. Een gedeelte der oud-IJslandvaarders gaven de voorkeur aan de visserij met kleine boten, vooral vanaf 1885. Deze visserij verviel geheel na 1900. Zij gingen van lieverlede over tot het boeren en de strandvisserij.”

Edmond Ollieux zaliger, paardevisser, woonachtig op de grensscheiding Oostduinkerke-Koksijde, deelde ons destijds mede, aan de hand van een oude familieoverlevering, dat zijn betovergrootvader David Vermoote, vaandelvluchtige uit het Franse Sans-Culottenleger dat Nieuwpoort bezet hield, toentertijd reeds paardevisser was.

Karel Loppens publiceerde tenslotte in zijn *Geschiedenis van Koksijde en van de abdij Ter Duinen* volgende tekst :

„Diaire des choses arrivées à la cour des Pays-Bas du temps de l'Infante Isabel en l'an 1625, escrit par Messire Ph. Chifflet, chapelain d'honneur de son altesse.” – „Jeudi, 21 aoust 1625, on luy a fait voir en retournant à Dunkerke deux pescheurs qui peschaient à cheval avec de grands filets dans la mer. Jusques au col des chevaux non obstant les flots de la mer, qui pour lors estoient esnuie par un grand vent qui faisoit

1. Yves Ro : *Coxyde* in *Bulletin du Touring Club de Belgique*, XXXII jaar, nr. 11, juni 1926.

2. Prof. P. De Keyser : *De strandvisserij langs de Vlaamse Noordzeekust*, in *Oost-Vlaamse Zanten*, 13e jrg., nr. 3, 1938.

3. *Nederlands Tijdschrift voor Volkskunde*, 30, 1925.

que l'eau semblait ensevelir l'homme et le cheval dans les ondes, sans toutefois luys apporter aucun dommage."

Vóór wereldoorlog I

De duinbewoners waren vaak „landgebruikers". De meeste vissershuisen of keten⁴ waren op „cijnsgrond" gebouwd. Hier leefden de kleine boeren die als nevenbedrijf de visserij beoefenden.

De echte zeevissers waren weinig betrokken bij deze strandvisserij, slechts als zij voor lange tijd thuis waren of afmonsterden, of op hun oude dag.

Ook kleine landgebruikers lieten zich aanmonsteren voor de vaart op IJsland, zij waren te stijfhoofdig om als dagloners te werken bij de polderboeren.

Achteraf door de teloorgang der ijslandvaart, de te geringe opbrengst van de kustvisserij, de uitwijking der vloot naar havens, kwam een deel van deze vissers terug naar de landbouw met de strandvisserij als nevenbedrijf.

Vroegere dagloners, achteraf ijslandvaarders, kochten of pachten met hun spaargeld grond en werden zoals Désiré Debergh (Dies Kloefe) kleine landbouwers. Daar zij in het bezit waren van een paard of muilezel voor hun akkerbouw, werden zij visser te paard. Zo verdiende het paard ook 's winters zijn haver. Zij bewerkten meer dan 1, doch minder dan 5 ha. landbouwgrond.

De Panne bezat geen paardevissers, een tweetal trof men aan de polder te Nieuwpoort, veertien op de wijk Westhinder (Oostduinkerke) en het aanpalend gehucht Galloper (Koksijde), naast een zestal in de Zeepanne (St.-Idesbald).

Tussen 1900 en 1914 kocht men vaak jonge paarden, die echter te zwak in de lenden waren, zodat men beroep moest doen op een ezel om schee en vracht te dragen.

Voor ieder vissershuisje werd toen gemijnd, dit gold niet alleen voor garnalen, doch ook voor de vangsten uit de „staande netten". Leurders en winkeliers kochten er vis, rog, tarbot... De „kopen" lagen voor de deur uitgesteld op hoopjes. Met de staande netten kon men toen nog 60 à 70 kg. tongen vangen.

Na wereldoorlog I

In 1925⁵ trof men tussen De Panne en Nieuwpoort 46

4. Georges Ocquet: *Vissershuisjes in de Franse en Belgische Westhoek*, in *Frans-Vlaams Jaarboekje*, nr. 11.

5. Zegslieden: David Danneel en Kamiel Depotter.

paardevissers aan. Het ging de arbeider toen niet voor de wind ; werd hij werkloos of moest hij het werk onderbreken wegens slechte weersomstandigheden, dan ontving hij geen enkele vergoeding.

Wellicht kon de zee hem en zijn gezin een beter en vaster bestaan verschaffen !

Na het beëindigen van de oorlog hadden de geallieerde legers hun muilezels in de IJzerstreek achtergelaten. Te Poperinge werden er soms 900 samen te koop gesteld. Een muilezel is daarenboven „taaiër” dan een paard en kan heel wat beter het gewicht van een ruiter torsen. Enkele werden voor een kleine som door de duinbewoners aangekocht. Deze lastdieren in tegenstelling met het paard, waren niet kieskeurig wat hun voedsel betrof. In tijden van nood, bleven zij in leven met wat zij vonden op de duinweiden.

Van 1920 tot 1933 trokken de paardevissers met hun garnalen naar De Panne. Dit geschiedde per fiets. Hierop laadde men tot 110 kg. garnalen ; één zak plaatste men vooraan, één achteraan, met daarenboven nog een volle rugkorf.

Om 2 uur werd er gemijnd bij Henri Calcoen in de herberg „St.-Antoine” gelegen in de Nieuwpoortlaan. Deze ontving van de 20 à 25 paardevissers, één frank per „koop”.

De vangsten plaatste men voor de deuropening. Men trok twee lotjes, een voor de inzet der „koop” en een voor de eindverkoop, dit met het oog op mogelijke prijsschommelingen.

Jan Velghe en Brassine, burgemeester van Oostduinkerke waren „harde kopers” voor de Parijse markt. Onder de plaatselijke vishandelaars kwamen vooral Bertha Kloefe en Julia Maene op het voorplan.

Was er grote aanvoer dan werden de vangsten ook wel opgekocht door groothandelaar Huysseune uit De Panne.

De garnalen „verpakten” de vissers in korfjes van 10 à 12 kg., vaak werden deze niet eens gewogen. Per vrachtwagen voerde men de garnalen naar Duinkerke om er geladen te worden op de sneltrein naar Parijs.

Tijdens het badseizoen zagen de paardevissers met lede ogen hoe hun vangsten door de koper ter plaats reeds werden voortverkocht aan het dubbele van de inkoopprijs. Zo wonnen leurders en winkeliers evenveel zonder enig lang en zwaar werk te hebben verricht.

Rond 1930 verbeterde de sociale toestand zienderogen voor de arbeider. De na wereldoorlog I aangekochte muilezels wa-

*De laatste paardevisser uit St.-Idesbald :
HIELE Engel (10.8.1898-20.5.1960) **

* Cliché bereidwillig afgestaan door de heer E. Bogaert, sekretaris van het Feestkomitee, St.-Idesbald.

ren intussen „versleten” en teneinde krachten, zij dienden vervangen te worden.

Zonder een „doening” vond men tenslotte geen bestaan meer als paardevisser. Zo gaven tal van garnaalkruiers na 1930 de brui aan de paardevisserij.

In 1933, door de geringe aanvoer, werd het mijnen te De Panne opgegeven. De vrouwen van de paardevissers trokken nu met de vangst naar Veurne, Koksijde-Dorp of Oostduinkerke waar de garnalen verkocht werden aan partikulieren.

De garnalen gingen een goede prijs, wanneer bij slecht of stil weder de garnaalboten geen zee hadden kunnen kiezen.

Rond 1930 werd een vangst van 20 à 25 kg. per tij als normaal aanzien.

Tijdens wereldoorlog II

Van 1940 tot 1944 moest men in het bezit zijn van een „schein” om het strand te mogen betreden. Een deel van de vangst leverde men aan de „corporatie” in de „Monico” te Koksijde-aan-zee, bij Frans Jacobs en dit aan 3 fr. het kg.

Men was verplicht een voldoende aantal kg. garnalen te leveren, wilde men voornoemde „schein” behouden, naast de bevoorradingsbons voor kolen, nodig tot het koken der garnalen. Veel werd echter nog thuis verkocht.

Bij „Dikke Luft”, moest het strand ontruimd worden, hiervoor zorgde een Duitse patrouille. Daagde er echter veel haring op, dan mocht men ook 's nachts naar de zeeboord, dit met het oog op het nijpend voedseltekort in de steden.

In 1940-44 waren er een twintigtal paardevissers. In 1944 werden hun paarden opgeëist door de bezettende overheid.

Na wereldoorlog II

In 1960 hielden nog negen paardevissers stand op de Westkust nl. : Vader en zoon Duran (Groenendijk), Armand Van Billemont (Groenendijk), Marcel Pieters (Oostduinkerke), Remi Dedrie (Oostduinkerke), Edmond Ollieux (Oostduinkerke), David Danneel (Koksijde), Kamiel Depotter (Koksijde) en Maurice Thybaut (Koksijde).

De garnalen werden langs het Noordzeestrand echter steeds zeldzamer. Het Ministerie van Landbouw en Zeevisserij en meer bepaald het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen hield zich met dit probleem onledig. Men stelde vast dat de garnalen minstens 5 cm. lang moeten zijn om op een eervolle wijze in het uitstalraam te prijken. Voor één enkele vol-

waardige komen een aantal jonge kleine in het net van de visser terecht en sterven er een nutteloze vroegtijdige dood. Een kilogram geredde jonge garnalen vertegenwoordigen 5 kg. volwassen garnalen voor het volgend jaar.

Het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen heeft daarenboven bevonden dat bij iedere garnaalvangst (met boten) er 2 tot 3 ton krabben worden opgevist, die dan aanstonds in zee worden geworpen. De specialisten van voornoemd Instituut hebben een aantal krabben op de operatietafel gelegd en vastgesteld dat 80 % van het in hun karkas opgestapeld voedsel bestond uit garnalen.

De vissers zonder het zelf te vermoeden gooiden dus de aartsvijand van de garnalenwereld terug in zee. Wellicht kunnen de krabben tot vismeel voor veevoeder omvormd worden.

Er zijn twee volle jaren nodig vooraleer een garnaal volwassen is. Gedurende die twee jaar zijn de jonge garnalen in zee een gemakkelijke prooi voor ontelbare vijanden. Indien men erin slaagde de jonge garnalen te kweken in waterreservaten, zou men hun vermenigvuldiging op fantastische wijze in de hand werken.

De in België verhandelbare garnaal is 1 1/2 tot 2 jaar oud. In Nederland en Duitsland zijn de garnaallarven ook al verhandelbaar als drogerijgarnaal voor de „puf” en „gammel” bedrijven.

De paardevissers wezen echter op het feit dat de „kant” of zeeboord, waar „het zaad moet kiemen”, door geen enkele wet wordt beschermd. Alles wordt er omgewoeld door vissersboten en zelfs pleziervaartuigen. Vooral deze laatsten hebben aan de paardevisserij de meeste schade toegebracht. De kruiers eisen dat de toegang aan dergelijke boten zou ontzegd worden in de drie mijlenzone. Amper 500 m. ware reeds een mooie tegemoetkoming. Doch het „broed wordt verder doodgekord”.

Naast de uiterst geringe vangsten (3 à 5 kg.), staan nog de hoge uitrustingskosten. Op heden betaalt men voor

een paard :	20 à 25.000 fr.
een kor :	5.000 fr.
korven en kruimand :	1.000 fr.
oliebroek :	450 fr.
oliejas :	500 fr.
laarzen :	500 fr. het overige kan men zelf vervaardigen.

Toen de laatste drie Koksijdse paardevissers het bedrijf stilletgden, daagden er logischerwijze geen gegadigden op om de

traditie voort te zetten. Er werd in 1968 een definitief eindpunt geplaatst achter de paardevisserij alhier. Voorbij was nu de tocht naar zee der echte garnaalkruiers, nog uit een vissersgeslacht gesproten. Zij konden zelf hun netten herstellen en trokken voor het eerst naar zee vanaf hun eerste kommunie, zij waren tenslotte liever op de zeeboord dan aan land.

Op heden zijn er nog slechts drie à vier gelegenheids-paardevissers op de Westkust bedrijvig en wel te Oostduinkerke nl. :

Marcel Dedrie (41 j.), 12 jaar paardevisser, kolenhandelaar en vrachtvoerder.

Armand Van Billemont (47 j.), 20 jaar paardevisser, kolenhandelaar.

Henri Durant (53 j.), 7 jaar paardevisser, paardenhandelaar en

Bruno Depoorter (60 j.).

Uitrusting

De oude wet

Het principe van het sleepnetvissen is hetzelfde te voet, te paard of met de boot. Het langwerpige net „KORRE” genoemd wordt opgehouden door een BEUGEL of KORRESTOK geplaatst in een gat in de SCHEE. De schee is een schuine plank van 4 m. lengte, 14 cm. breed en 5 cm. dik, en dient tevens om de „garnaal op te wekken”. Zij schuurt een laagje zand weg van de zeebodem.

Twee SARGEN (dekens) samen met een zak worden over de rug van het paard gelegd en vastgesnoerd met een stevig touw of singel. Hierop wordt een HOUTEN ZADEL geplaatst, aan de onderzijde bekleed met stro. Het vertoont een eigenaardige vorm. Aan dit zadel worden de TWEE SEINEKORVEN⁶ gehecht, die houvasten bezitten om achter de ruitser, de rond de schee opgerolde korre (karte) vast te hechten.

Een „buikband” houdt het zadel op zijn plaats.

Verder treft men nog een KRUIMANDE OF PAANDER aan, die gebruikt wordt bij het „lichten” van het net tijdens de vangst. De vuilnis wordt dan uit de garnaal geraapt. Vaak

6. Seinekorven: Deze naam komt voort van het ter seine gaan, de oorspronkelijke vorm van de paardevisserij, waarbij het net enkel diende om vis te vangen. Deze visserij verdween doch de korven en de benaming zijn gebleven.

doet de paander dienst als ZIFT (zeef), en wordt zijdelings aan een der korven vastgemaakt. Thuis heeft men ook nog houten ziften.

De SPRUITEN zijn koorden die aan de schee worden gehecht, verbonden met een ZWINGEL, welke door het paard wordt voortgetrokken. De STRENGEN aan het gareel lopen op hun beurt door tot de zwingel, die het net met behulp van een trektouw sleept.

Aan de top van de korrestok bevindt zich de VIERPEZE (vieren), een touw dat de kruier bij het vissen nooit mag loslaten. Het dient om „grond te halen” of los te laten, als men „vaste krijgt”. Zo breekt men nooit het tuig.

*Garnaalkruier HIELE Louis (29.10.1889-24.8.1963) **

* Cliché bereidwillig afgestaan door het Feestkomitee Koksijde-Dorp.

Het GAREEL bestaat uit twee half-maanvormige platte houten delen langs de binnenzijde bekleed met stro, om de huid van het dier te beschermen.

Bij het naar zee gaan wordt de opgerolde karte in de breedte achter het zadel geplaatst en op het zadel een kleine kafzak boven het harde zadel, waarop de ruiter plaats neemt.

Men komt terug huiswaarts, ditmaal met het net loshangend aan de schee, daar het nat is en men het toch drogen moet aan de mast bij de duinkeet.

De kleine duindriewielkar kwam voor het eerst in zwang rond 1920. Men kocht toen wielen en een as voortkomende van nagelaten Engels legermateriaal. Deze kar vervaardigde men eigenhandig, men zorgde echter voor een kleine vorm, daar men op het zand moest kunnen rijden. In deze kar werd dan het materiaal en de vangst ondergebracht.

Gareel, zadel en net zijn meestal van eigen fabrikaat. Men kocht alleen manden en touwwerk. Het paardetuig wordt ZEETUIG genoemd (gareel, zadel...). De manden en het net noemt men KARTE.

De nieuwe wet – Het vissen met „deuren”

Had de oude schee met sleepnet slechts een breedte van 4 m., de huidige korren, geïnspireerd op deze van de vaartuigen, bezitten een opening van 7 à 8 m. Het net wordt bij het vissen opengetrokken door twee zijdelingse planken, deuren genoemd.

Dit verbeterd vistuig heeft evenwel niet kunnen beletten dat de vangsten met de jaren steeds geringer werden.

Het sleepnet met de plankenkorre zonder korrestok heeft het voordeel van wijder open te gaan. Het lichtste tuig blijft echter het beste gezien de bloei van het water tijdens de lente maanden.

Deze nieuwe werkwijze, ingevoerd door de heer Ghys, leraar aan de Nieuwpoortse visserijschool, werd voor het eerst toegepast in 1962-63. De heer Ghys vervaardigde tevens ook een aangepaste korre. Deze korre laat toe meer vis te vangen dan met de schee, doch de gevaren zijn ook 80 % groter. Het paard trekt het net dieper doorheen het zand, zodat het een blinde visserij wordt door het mogelijk „vastslaan” rond onvoorziene hindernissen, meest voortkomende van vuilnis in de strandzone afgezet door de vissersboten. Met deze „deuren” heeft de paardevisser geen enkel verweer. Met de schee liet men onmiddellijk de vierpeze los en het net kwam naar de

oppervlakte. Diep in het water is het een gevaarlijke karwei zich los te werken.

Ter seine gaan

Dit is het kruien met twee paarden, met één en hetzelfde net en wordt vooral toegepast bij de tongenvangst. Het is een totaal andere visserij. Het net bezit een koord dat onderaan „verzwaard” wordt door loodstukken (ca. 100 gr. elk), 40 à 50 cm. van elkaar verwijderd. Dit is een bittere noodzaak wil men „grond houden”.

Het net bezit veel VLUW of BEUST, d.i. half-maanvormig van BUIK, het is een net met BEUZE. De vierpeze is hier 10 à 12 vadem lang. Het is tenslotte een „schone visserij”, wel lastig omdat het vooral 's nachts geschiedt.

David Danneel bedreef deze visserij samen met Kamiel Depotter. Hij nam de plaats in van Karel Tjaeke (Legein), zoon van Cissen Tjaeke. Toen Depotter het bedrijf stillegde, eindigde in 1964 het ter seine gaan te Koksijde en dit bij gebrek aan een partner.

Het vissen

De paarden weten zeer goed, wanneer men aanstalten zal maken om hen te „kleden” voor de tocht naar zee.

Op de rug van het paard gezeten trekken de vissers dan over de „duinoevers” naar het strand van St.-André, tussen Koksijde en Oostduinkerke, ook „Schipsgat of Scheepsgat” genoemd. Er zijn echter nog drie à vier bijwegels. Dit geschiedt ongeveer 4 uur na het hoog-water te Nieuwpoort (vloed).

Men doet dan een trek oost- en westwaarts en dit in „verschillend water”, waarbij het paard tot borsthoogte stapt door het water in de „kallen”.

De kennis van deze strandstrook, zowel bij dag als over nacht en bij mistig weder, behoort tot de bijzondere eigenschappen van onze paardevissers.

Een „reis” duurt vier uur, onderverdeeld als volgt: heenreis: $3/4$ u., terugreis: $3/4$ u., vissen: $2\ 1/2$ u.

Aanvang der visserij: één uur voor laag-water, $1/2$ uur tijdens de „dode tij” en $1/2$ uur tot een uur na het „vloeien”.

's Nachts past men hetzelfde uurrooster toe, men is dan echter „heer en meester” langsheen de zeeboord.

Men „licht” het net tweemaal tijdens het vissen. Hiertoe trekt men naar het strand, springt er van de rug van het paard,

ledigt de vangst in de kruimand, waarna de vuilnis uit de garnalen wordt verwijderd, vervolgens giet men de vangst in de seinekorven.

Wanneer er gallen opdagen „licht” men het net vijf à zes keren, want het BREULT of HOELT en het water kan niet door het net heen, zodat het vissen te zwaar wordt voor het paard.

Bewerkingen

Terug thuis plaatst de visser het paard op stal.

Vooreerst gebruikt hij de KRABBENROOSTER; de vangst wordt aldus „verlezen” op een tafel waarbij de vuilnis verwijderd wordt. Vervolgens zift hij de garnalen boven een zeildoek. Zij worden nu gespoeld, gekookt, opnieuw gezift en achteraf geplaatst op het KOELNET.

Dit ziften is een erezaak, éénmaal rauw, om het omvangrijk vuil te verwijderen, een tweede maal na het koken vanwege de mogelijke aanwezigheid van kleine onreinigheden.

Vuilnis wordt achteraf als „zeevette” op het land aangewend, vooral in het voorjaar als er veel zilveren doorzichtige kristallen bolletjes in het net terecht komen.

Garnaalzoö

Wanneer na drie à vier dagen voor het eerst terug garnaal wordt gekookt, gebruikt men vers zoet water met toevoeging van de nodige hoeveelheden zout (1 kg. op 15 l. water). Onweer kan ook de „zoö” „bederven”.

Wanneer de garnalen in een dergelijke verse „zoö” worden gekookt, zijn zij „bleek” van kleur en niet zo smakelijk. Een greepje „frut” of „krotte” (cichorei) voorkomt echter dit euvel.

Nadat het water het kookpunt bereikt wordt de garnaal in de ketel gestort tot het water opnieuw aan 't koken gaat. Dit geschiedt op een goed aangewakkerd houtvuur.

De volgende dag giet men 1/3 van de „zoö” weg en wordt 1/3 vers water aan het geheel toegevoegd. Alsdan verkrijgen de garnalen hun mooie kleur en goede smaak.

Weinig zout geeft „goed uitkomende garnalen”.

Dit koken gebeurt in een bakkeukentje waar in een hoek naast het open haardvuur een gietijzeren ketel werd ingemetseld, met onderaan een opening voor het aanleggen van het vuur.

Wordt voortgezet

Bert BIJNENS